

بیست سال نقد ادبیات کودک

سال ۱۳۶۴

O سیدعلی کاشفی خوانساری

سیر صعودی تألیف، ترجمه و چاپ آثار مربوط به ادبیات کودک، در سال ۱۳۶۴ نیز ادامه یافت. مهم‌ترین اتفاقات سیاسی اجتماعی سال، شدت یافتن دوباره جنگ و چربش آشکار نیروهای ایرانی، تصرف فاو، بمباران شیمیایی حلبچه و درگیری‌های خیابانی موتورسواران با جوانان، در سطح تهران بود.

هم‌چنان تنها نشریه درباره کتاب‌های کودکان، گزارش شورای کتاب کودک بود که با تیراژ محدود (حداکثر ۵۰۰ نسخه و حداقل ۳۰۰ نسخه) در دو شماره منتشر شد و مطالب آن، هم‌چون گذشته، عمدتاً گزارش فعالیت‌های گروه‌های مختلف شورا و چند مقاله ترجمه بود. در دو شماره سال ۶۴، مقاله نظری تألیفی به چشم نمی‌خورد.

در میان نشریات فرهنگی و تخصصی، چند مقاله خوب مرتبط با کودکان می‌توان یافت. «تربیت با داستان‌سرایی»، از محمد قطب، در شماره ۷۱ پیوند، از آن جمله بود.

ماهنامه مفید هم که در این سال کار خود را آغاز کرد، مطالب مختلفی درباره امور فرهنگی هنری کودکان داشت (بیشتر سینما و تلویزیون). این مطالب، انتقاد حمید گروگان را در روزنامه جمهوری اسلامی برانگیخت و جوابیه‌ای در تاریخ ۶۴/۶/۲ در پی داشت. هم‌چنین، ماهنامه تربیت، مقالات مختلفی درباره قصه گوئی، قصه خوانی، تشویق به مطالعه و کتابخانه‌های مدارس منتشر کرد.

موسی مجیدی، سلسله مقالاتی درباره تاریخ کتاب‌های درسی، از دارالفنون تا به امروز، در فصلنامه تعلیم و تربیت نوشت. هم‌او مقالاتی در رشد تکنولوژی آموزشی، درباره کتابخانه‌های مدارس منتشر کرد و ایجاد و گسترش

کتابخانه‌های آموزشی مبحثی بود که طی چهار شماره، به آن پرداخته شد.

در سال ۶۴، از ۱۳ تا ۱۹ آبان ماه، شب‌های هفتگانه ادبیات کودک و نوجوان، به مناسبت هفته دانش‌آموز، در حوزه هنری بر پا شد و سخنرانان درباره ادبیات عامیانه، نشریات کودکان، شعر کودک، برنامه‌های رادیو و... سخنرانی کردند. مسئولیت واحد ادبیات حوزه هنری در آن سال، با سیدمحمد آوینی بود و فریدون عموزاده خلیلی، امور ادبیات کودک را برعهده داشت. از سخنرانان آن مراسم، نام مهدی ارگانی، مصطفی رحماندوست، فریدون عموزاده، بیوک ملکی، قیصر امین‌پور، محمدرضا سرشار، مهدی حجوی، سیدمهدی شجاعی و امیرحسین فردی به دست آمد.

نشریات خاص کودکان و نوجوانان هم در این زمینه فعال بودند. مقالات و مصاحبه‌هایی در رشد جوان، آینده‌سازان، شاهد کودکان، کیهان‌بچه‌ها، سوره بچه‌های مسجد، آیش و صفحات ویژه کودکان در زن روز و جوانان امروز به چاپ می‌رسید.

اولین نقد محسن سلیمانی، بر یک کتاب کودک، در دهمین شماره سوره بچه‌های مسجد درج شد. محسن مخملباف هم که در سال‌های اول انقلاب، فعالیت‌های تئوریک چشمگیری در زمینه هنر و داستان‌نویسی داشت، یکی از معدود مقالات خود را درباره ادبیات کودک، در همان نشریه منتشر کرد. او در این مقاله، به بررسی آثار رضا رهگذر پرداخت و به «جهان‌بینی اسلامی»، «انگیزه ارشادی» و تطابق آن با «هنر اسلامی» اشاره کرد. سیر تحولات نگاه نویسندگان و اشاره به عدم رشد تکنیکی او از دیگر نکات مطروح در این مقاله بود. وی سپس از تقسیم‌بندی‌های گروه‌های سنی کانونی، انتقاد کرده است.

اسدالله شعبانی، به طور پیوسته، به نقد و معرفی کتاب و هم‌چنین بررسی آثار خوانندگان، در آیش می‌پرداخت. آیش، مصاحبه‌ها و مطالب مرتبط دیگری هم داشت؛ از جمله پلی به سوی شعر، نوشته جعفر ابراهیمی.

کیهان بچه‌ها، سلسله مصاحبه‌هایی با شاعران کودک، ترتیب داد. مقالات، گزارش‌ها و ندهایی هم در کیهان بچه‌ها به چشم می‌خورد. مثل مقاله «قالب در داستان‌نویسی»، از نقی سلیمان، در شماره ۳۱۶ و یا پاسخ رضا رهگذر، به نقد حبیب الله لژی که به یک کتاب که از اولین آثار چاپ شده تئوریک او محسوب می‌شود.

در میان روزنامه‌ها باز باید از کیهان و جمهوری اسلامی نام برد. در کیهان، منصور حسین‌زاده، مطالب مختلفی درباره ادبیات و سایر فعالیت‌های فرهنگی کودکان می‌نوشت. کتاب و

کودکان ۵/۲۰، بازار نشر کتاب کودکان ۸/۲۲، گفت‌وگو با مدیرعامل کانون ۱۲/۲۱، آشفته بازار نشر قصه برای بچه‌ها ۹/۶ از دیگر گزارش‌ها و مقالات وی بود. حسین‌زاده، علاوه بر کیهان، در کیهان بچه‌ها هم نقد فیلم و تئاتر می‌نوشت.

سیامک وکیلی هم در ۱۱/۷ نقدی بر کتاب «عروج» ناصر ایرانی، در کیهان منتشر کرد. در کیهان سال هم مقاله‌ای درباره مطبوعات کودکان و مقاله دیگری درباره وضعیت ادبیات کودک، در سال‌های پس از انقلاب، درج شد.

روزنامه جمهوری اسلامی، چه در صفحات اصلی و چه در ضمیمه «صحیفه»، فعال بود. گفت‌وگو با مهدی حجوی، مسئول نظارت بر کتاب‌های کودکان در وزارت ارشاد، مصطفی رحماندوست و حجة‌الاسلام راستگو و خبرها و گزارش‌های مختلف، از جمله این مطالب بودند. در سایر روزنامه‌ها می‌توان به خراسان، ابرار، اطلاعات و صبح آزادگان اشاره کرد که هر یک چند مطلب مربوط به ادبیات کودک داشتند.

در میان نشریات عمومی اطلاعات هفتگی، زن روز و سروش قابل ذکر هستند. آمار نشر کتاب‌های کودکان هم در شماره ۱۵۳ مجله دانستنی‌ها مورد بررسی قرار گرفت.

در عرصه کتاب، یکی از مهم‌ترین منابع منتشر شده در این سال، جلد اول «فهرست مقالات و نوشته‌های مربوط به کودکان و نوجوانان در مطبوعات ایران»، مربوط به سال ۱۳۶۳ بود که توسط کتابخانه مرجع کانون منتشر شد. در مقدمه این کتاب، چنین آمده: «کتابخانه مرجع کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان... به منظور کمک به پژوهشگران، محققان، علاقه‌مندان و دست‌اندرکاران مسائل کودکان و نوجوانان، بر آن شد تا با انتشار چنین فهرستی، سهمی هرچند ناچیز در تلاش‌های خداپسندانه همه کسانی که برای خدا کار می‌کنند، داشته باشد.»

این فهرست، براساس جست‌وجو در ۸۶ عنوان روزنامه و مجله، تهیه شده و شامل مقالاتی درباره و نیز برای کودکان و نوجوانان است.

از جمله کتاب‌های مستقل تألیفی در این سال، «ضوابط و اصول نقد کتاب‌های کودکان و نوجوانان»، نوشته علیرضا مرتضوی کرونی بود. این کتاب، «ویژه مربیان، کتابداران، نویسندگان و ناقدان» تهیه شده و پس از مقدمه، شامل ۶ فصل بود که به تعریف نقد، ضرورت نقد کتاب‌های کودکان، تعریف و هدف ادبیات کودک، معیارهای کلی ارزشیابی کتاب‌های کودکان، انتخاب کتاب و انواع ادبیات کودکان می‌پرداخت. کتاب شامل «۴۵۰ ضابطه» درباره نقد کتاب‌های کودکان بود

که به نوشته نویسنده «اجمالی از سلسله درس‌های نگارنده [است] که طی سه سال، در بیش از یک صد و پنجاه جلسه، برای مسئولان کتابخانه‌های امور تربیتی استان تهران و یا سمینارهای مختلف، به تفصیل ایراد کرده بود.» کتاب دیگر ۶۴، کتابی ترجمه با نام «دنیای

قصه‌گویی»، نوشته آن پلوسکی و ترجمه محمدابراهیم اقلیدی بود. این کتاب، اطلاعات جالب و نسبتاً جامعی از تاریخ قصه‌گویی در جهان به دست می‌دهد. انواع قصه‌گویی در گذشته و حال، طرح و سبک قصه‌گویی و تربیت قصه‌گو بخش‌های اصلی این کتاب است. علاوه بر ارتباط کلی موضوع قصه‌گویی با ادبیات کودک، فصولی از کتاب به قصه‌گویی کتابخانه‌ای و قصه‌گویی در اردو، پارک و زمین بازی اختصاص دارد.»

«قصه‌گویی، اهمیت و راه و رسم آن»، کتاب تألیفی دیگری درباره قصه‌گویی بود. مصطفی رحماندوست، در این کتاب از تعریف قصه، سابقه و اهمیت آن، شیوه‌ها و فنون قصه‌گویی، انتخاب قصه‌های مناسب، مخاطبان قصه‌گویی، شرایط و مراحل قصه‌گویی و نتیجه‌گیری از قصه صحبت کرده است.

در کتاب ترجمه «شیوه‌های مطالعه»، بخش عمده‌ای از مطالب، به ادبیات کودک مربوط است؛ هرچند کتاب مطالعه برای عموم مردم را در نظر دارد. در این کتاب که علی شکویی، در تبریز ترجمه و منتشر کرده، از کودک کتابخوان، کتابفروشی‌های مدارس، احساس لذت از کتاب، همکاری‌های انتشاراتی در آسیا، باشگاه‌ها و هفته‌های کتاب، جوایز پدیدآورندگان، کتابخانه‌های بین‌المللی جوانان، مسابقات کتابخوانی، کتابخانه‌های کودکان در ژاپن و مطالعه والدین و کودکان صحبت شده است.

شکوه نوابی‌نژاد، پژوهشی با عنوان «ارزشیابی کتاب‌های کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، پس از انقلاب تا سال ۱۳۶۳» انجام داد که به صورت تکثیر محدود، ارایه شد.

ضمناً در این سال، دو کتاب قدیمی با ویرایش جدید و تغییرات، تجدید چاپ شد. یکی «فارسی‌نویسی برای کودکان»، از نادر ابراهیمی که پیش از انقلاب چهار بار چاپ شده بود و دیگری «اصول ادبیات کودکان»، از دکتر علی‌اکبر شعاری‌نژاد که بیشتر ۱۳ بار منتشر شده بود.

ضمناً کتاب بازی نوشته الیزابت هارلوک، با ترجمه وحید رواندوست که در این سال منتشر شد در برخی از فصول، به مطالعه (کتاب، کتاب‌های کارتون، روزنامه و مجلات) و داستان‌های خاص کودکان می‌پرداخت.